

א בקדמון ברא יי זה
שמיא דהת ארעא: ע
וארעא דהת ארעא
וריקניא וחיסוכא על אפי
זהומא ורזחא בן קדום יי
במשא על אפי מלא: ג
ואמר יי יחי גבורא דהת
גבורא: ד הלא יי זה
גבורא ארו סע ואפרילי יי

פנינו תר-גום יונתן

מגילת אסתר

חידושים ופנינים
בפרשנות המקרא
מתרגום יונתן בן עוזיאל

הרב מאיר שפירד

גילויים מרעישים בסיפור יציאת מצרים משולחן התנא ינתן בן עזיאל

פנינים וחידושים עצומים בסיפור יציאת מצרים מלוקטים מתרגומו של ינתן בן עזיאל בכל התורה כולה, שזורים על סדר התורה, בדרך סיפור שאלה ותשובה

כמה מעלות טובות

מחודשת

מלאה בחידושים שאינם מפורסמים

ממוקדת

מנציח סיפור יציאת מצרים מחדש

מחדשה

עודנה מביאה טעם וריחות מיוחדים

מרתקת

עומק הסיפור וההתרגומו המיוחד והמפתיע

מפוארת

עמוד מפואר, מסודר ומאיר עינים

שתי השפיעים

עם תרגום ומבואר - כיאר משולב

המתנה המושלמת לפורים

קטת
היכל התורה

להזמנות ובירורים: 058-3262854
0686762@gmail.com

הפנה קולטום
072244 970

סניפים
השונים
המוזכרים

תורה
למדת

**פניני תרגום יונתן
הרב מאיר שפריר זצ"ל**

מחבר הספר
"משמעות האותיות"

כל הזכויות שמורות
בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות:

05832-628-54
0686762@gmail.com

לקבלת הגיליון במייל:
0686762@gmail.com

נשמח לקבל הארות והערות

קטת
עימוד ועיצוב

☎ 050-412-452-4
✉ Kesetgraf@gmail.com

נידוני המגילה בתרגום

ד הוא אחשורוש ♦ ביטול בניית בית המקדש - ענין הסובב את כל המגילה.....

ח לכל העם הנמצאים בשושן הבירה ♦ המשתה הנוסף היה ליהודים בלבד?.....

י ויבקשו לשלח יד בעלך אחשורוש ♦ מה אכפת לו למרדכי שירעילו את אחשורוש?.....

יב וימרדכי ידע את כל אשר נעשה ♦ הגילוי אליהו שהיה למרדכי.....

יד אשר לא יקרא אחת דתן להצית ♦ המן שלט שלטון מוחלט בכל עניניו של אחשורוש!.....

טז יעשו עץ גבה חמשים אמה ♦ מדוע יעצה זרש להרוג את מרדכי דווקא בצורה זו?.....

גדה שנת העלך ♦ אחשורוש ראה בחזיונו דמות איש שהזהירו מפני המן הרוצה להורגו ולמלון

תחתיו.....

ועשה כן למרדכי היהודי היושב בשער העלך ♦ המן העדיף למות מאשר להרכיב את מרדכי על

הסוס.....

תוכן עניינים דיגטלי

מעבר לעמוד המבוקש

באמצעות לחיצה על השורה המקשרת

פניני תרגום מגילת אסתר

הוא אַחְשׁוּרוֹשׁ • ביטול בניית בית המקדש - ענין הסובב את כל המגילה

**(אסתר א, א) וַיְהִי בַיּוֹמֵי אַחְשׁוּרוֹשׁ הוּא אַחְשׁוּרוֹשׁ הַמֶּלֶךְ מֵהַדָּוָד
וְעַד כּוֹשׁ שִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה:**

מה משמעות הלשון 'הוא אחשורוש'?

רש"י הביא את דברי הגמ' (מגילה יא.) "הוא ברשעו מתחלתו ועד סופו". אך לא פירש מה היא רשעתו בתחילה ומה היא רשעתו בסוף?

בתרגום מרחיב על ענין זה:

והוּא בַּיּוֹמֵי אַחְשׁוּרוֹשׁ, הוּא אַחְשׁוּרוֹשׁ דְּבִיזְמוּהֵי בְטִילַת עֲבִידַת
בֵּית אֱלֹהֵינָא רַבָּא וְהוּא בְטִילָא עַד שְׁנַת תְּרַתִּין לְדַרְיוֹשׁ בְּגִין עֲטִיתָא
דְּוִשְׁתִּי חִיבָתָא, בְּרַתִּיה דְּאוּיִל מְרוּדָה, בְּד נְבוּכַדְנֶצַּר. וְעַל דְּלֹא
שִׁבְקַת לְמַבְנֵי יַת בֵּית מוֹקְדָשָׁא אַתְּגִיד עֲלָה לְאַתְקַטְלָא עֲרִטִילָתָא.
וְאוּף אִיהוּ עַל דְּצִית לְעִטָּא אַתְּקַצְרוּ יוֹמֵהוּ וְאַתְפְּלִיג מְלְכוּתִיה
דְּמֶן קְדָמַת דְּנָא הוּוּ כֹל עַמְמֵי אֹמִיָּא וְלִשְׁנֵינָא וְאַפְרָכֵיָא כְּבִישׁוֹן
תַּחֲזוֹת יְדוּי וּבְעַן לֹא אֲשַׁתְּעַבְדוּ לֵיה מִן בְּגִלְל חֲבִי, וּבְתַר כְּדוֹן
אַתְגְּלִי קְדָם יְיָ דְּעִתִּידָא וְשִׁתִּי לְאַתְקַטְלָא וְעִתִּיד הוּא לְמַסֵּב יַת
אַסְתֵּר דְּהִיא מְבַנַּת שְׂדֵה דְּחִית מְאָה וְעֶשְׂרִין וְשִׁבְעָה שָׁנִין, אַתְיַהֲבַת

לִיה אֲרַבָּא, וּמִלְךְ מִן הַנְּדִיא רַבָּא וְעַד כּוּשׁ מִן מְדִינְחָא דְהַנְּדִיא
רַבָּא וְעַד מְעַרְבָא דְכוּשׁ מֵאָה וְעֶשְׂרִין וְשִׁבְעַ פִּילְחִין:

[ויהי בימי אחשורוש, הוא אחשורוש שבימיו בטלה עבודת בית אלוקינו הגדול, והיתה בטילה עד שנת שתיים לדריוש, בגלל עצתה של ושתי הרשעה, בתו של אויל מרודך בן נבוכדנצר. ועל שלא הרשתה לבנות את בית המקדש נגזר עליה לההרג ערומה, וגם הוא אשר שמע לעצה נתקצרו ימיו ונחלקה מלכותו. כי מלפנים היו כל העמים האומות והלשונות והמדינות כבושות תחת ידיו, וכעת לא השתעבדו לו מפני זה, ואחרי כן נגלה לפני ה' שעתידה ושתי לההרג, ועתיד הוא לקחת את אסתר אשר היא מבנות שרה, אשר חיתה מאה עשרים ושבע שנים, נתנה לו שררה ומלך מהודו הגדולה ועד מערב כוש, מאה עשרים ושבע מחוזות].

בתרגום משמע שרשעותו של אחשורוש היתה בכך שבימיו התבטלה עבודת בית המקדש, ויתכן שאף זו כוונת חז"ל באמרם: 'הוא ברשעותו מתחילתו ועד סופו', שהרי אף בסופו לאחר שהתקרב מרדכי למלכות, לא הסכים אחשורוש להחזיר את עבודת המקדש. (ורק בנו איפשר זאת)

בתרגום מבואר ששורש וסיבת התנגדותו, היתה עצת ושתי. טעמה של ושתי לא נתבאר כאן בתרגום, אולם מדברי אחשורוש המובאים בהמשך המגילה (ראה להלן בתרגום) נראה שושת טענה שאם יעבדו היהודים בבית המקדש - ימרדו בו.

וכך מבאר התרגום את הזמנת אחשורוש לאסתר שתבקש עד חצי המלכות, ככתוב: (אסתר ה, ג) "וַיֹּאמֶר לָהּ הַמֶּלֶךְ מֵה לֶךְ אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וּמֵה בְּקִשְׁתְּךָ עַד חֲצֵי הַמַּלְכוּת וַיִּנְתֶּן לָךְ": ואמר לה כן ג' פעמים, פעם אחת בזמן שנכנסה אליו להזמין למשתה, פעם שניה במשתה הראשון ופעם שלישית במשתה השני, ובג' מקומות אלו מבואר בתרגום שאחשורוש אמנם הזמינה לבקש עד חצי המלכות, והיה מוכן לתת את חצי המלכות עצמה, אך חזר והדגיש שישנה בקשה אחת אותה לא יוכל לתת, והיא בנין בית המקדש, (להלן נביא את דבריו בא' המקומות):

וְאָמַד לָהּ מַלְכָּא מַה צְרוּךְ אֵית לִיךְ אֶסְתֵּר מַלְכָּתָא, וּמַה בְּעוּתִיךְ,
אֶפִּילוּ אִם אַנְתְּ בְּעִיא לְפִלְגוּת מַלְכוּתִי אֶתְנִינָה לִיךְ, לְחֹזֵד לְמִבְנֵי

בית מוקדשא דאיהו קאם בתחום פלגות מלכותי לא אתן לך
 דהכדין קימית בשבועה לגשם עדבאה וסנבלט חודונאה וטוביה
 עבדא עמונאה דלא למשבק למבני יתיה דדחל אנא מן יהודאי
 דלמא ומרדון בי, הדא בעותא לא אעבד לך, מלתא אחריתי די
 אנת בעיא מני אגזור ותתעבד בבחילו ודעותיך אתיהב לך:

[ואמר לה המלך מה צורך יש לך אסתר המלכה ומה בקשתך, אפילו
 אם את רוצה את חצי מלכותי אתן לך. לבד מלבנות את בית המקדש
 שהוא עומד בתחום חצי מלכותי, לא אתן לך שכך נשבעתי לגשם הערבי
 וסנבלט החרוני וטוביה העבד העמוני, שלא אתן לבנות אותו שמפחד
 אני מהיהודים שמא ימרדו בי. בקשה זו לא אעשה לך, דבר אחר שאת
 מבקשת ממני אגזור ויתקיים במהירות ורצונך ינתן לך].

כך מובא בתרגום בכל ג' מקומות אלו, שעוד קודם שידע אחשורוש מהו עמה של אסתר
 המלכה, הודיע לה שישנו דבר אחד שעומד באמצע מלכותו ולא יאפשר אותו בשום אופן,
 והוא בנין בית המקדש. ומבואר בתרגום שהסיבה היא מחמת הפחד של אחשורוש שמא
 ימרדו בו היהודים.¹

וכאמור בתרגום על הפסוק הראשון, עצה זו - וחשש זה הגיעו מושתי הרשעה שהתחייבה
 בגין כך עונש מיתה², ואף אחשורוש נענש על כך שהתקצרה ונחלקה מלכותו.

משפחתו של המן נלחמת בבנין בית המקדש

גם המן ובניו עשו ככל יכולתם למנוע את בניית בית המקדש, על כך למדנו מדברי התרגום
 לקמן (ג. א) שאסתר אמרה: 'הלא המן הרשע עלה משושן לירושלים לבטל את בנין בית
 מקדשך'.

1. וכן אמרו בגמ' (מגילה טו:) עד חצי המלכות - ולא דבר שחוצץ למלכות, ומאי ניהו בנין ביהמ"ק. ופרש"י - בנין הבית
 שהוא באמצע של עולם. אולם במהרש"א פירש דחצי משושן חציצה שחוצץ ומזיק למלכות. וכדברי התרגום הנ"ל, עיי"ש.
 2. וכך איתא בילקוט שמעוני עה"פ 'ותמאן המלכה' (אסתר א. יב): 'ולמה עשה הקב"ה שושתי תמאן לבוא ותהרג, שבביל
 שלא הניחה לאחשורוש רשות לבנות הבית, כי אמרה לו: 'מה שהחריבו אבותי אתה מבקש לבנות'.

וכן כתב רש"י לקמן (ט, י): "וכשמת כורש ומלך אחשורוש והתנשא המן, דאג שלא יעסקו אותן שבירושלים בבנין, ושלחו בשם אחשורוש לשרי עבר הנהר לבטלן".

גם עשרת בני המן פעלו למניעת בנין בית המקדש כמובא ברש"י לקמן (ט, י), שהם אלו שכתבו שטנה על יהודה וירושלים לבטל את בנין בית המקדש: "עשרת בני המן - ראיתי בסדר עולם, אלו עשרה שכתבו שטנה על יהודה וירושלים, כמו שכתוב בספר עזרא (עזרא ד) ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלם".

גם זרש היתה בתו של מי שקיטרג על בנין בית המקדש, כמובא בתרגום (ה, י) שזרש היתה בתו של תתני מושל עבר הנהר, והוא קיטרג על בניית ביהמ"ק כדכתיב בעזרא (ה, ג) "בה זמנא אתה עליהון תתני פחת עבר נהרה".

לעומתם עמד מרדכי שביקש לבנות את בית המקדש כמובא בילקוט שמעוני³ (אסתר ג, א):

"אמר רבי יהודה אחשורוש הרהר ואמר, מרדכי מבקש לבנות את ביהמ"ק. לבנותו אי אפשר, ולהחזירו ריקם אי אפשר, אלא הריני מגרה בו את המן ויהא זה בונה וזה סותר".

נמצא שענין זה של בניית בית המקדש עמד בליבה של המגילה, וגזירות המן ואחשורוש על בני ישראל לא באו רק מחמת מה שמרדכי לא כרע ולא השתחוה, אלא היה כאן ענין שעמד באמצע מלכותו של אחשורוש. ומרדכי והמן נלחמו כל אחד לכיוון אחר.

3. רצונו של מרדכי לבנות את בית המקדש בא לידי ביטוי אף במה שמובא בתרגום (ח, טו) שכשיצא מרדכי בלבוש מלכות תכלת וחור, היה חגור בחרב מזהב שמצוייר עליה ירושלים.

לְכָל הָעַם הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשַׁן הַבֵּיָרָה • המשתה הנוסף היה ליהודים בלבד?

(אסתר א, ה) וּבְמִלּוֹאת הַיָּמִים הָאֵלֶּה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ לְכָל הָעַם הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשַׁן הַבֵּיָרָה לְמַגְדוֹל וְעַד קָטָן מִשְׁתֵּה שִׁבְעַת יָמִים בַּחֲצַר גִּנַּת בֵּיתֵן הַמֶּלֶךְ:

מדוע המשתה שעשה אחשוורוש לכל העם בשושן היה גדול ומפואר יותר מהמשתה שעשה לכל שרי המדינות, הלא ראוי היה להיות הפך הדבר? ומדוע נאמר 'העם' בה"א הידיעה ולא לכל עם הנמצאים בשושן?

על תמיהות אלו עמד האוה"ח בפירושו על המגילה (ראשון לציון אסתר א, ה). וביאר עפ"י המדרש (אסתר רבה ז, ג) שמשתה זה שעשה לשבעת ימים, לישראל עשאו. כלומר שאחשוורוש היה לבו נוקפו שמא יפקדו ישראל ויצאו מהגלות תחת ידו, ולכך היה רצונו שיהנו מסעודתו ויאכלו ממאכלות אסורות כדי שישתקעו בגלותו, והתחכם לעשות המשתה באופן שיבאו מרצונם ולא בכפיה, ולכן לא הודיע שהמשתה הוא רק לישראל, אף כי זה היה תכליתו כי אם יודיע שעשה המשתה במיוחד עבור ישראל, יהיו מוכרחים לבוא ולא יהיה להם חטא, ולכן גידל וכיבד את המשתה יותר מהמשתה הקודם ועשה כל תצדקי בשביל לפתותם שיבאו למשתה ויתגעלו במאכלות אסורות.⁴

גם בתרגום מבואר שהמשתה נועד עבור ישראל:

**וּבְאִשְׁלֹמֹת יוֹמֵי מִשְׁתֵּי־הָאֱלִין עֲבַד מֶלֶכָא לְכָל עַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל
דְּאִשְׁתַּבְּחוּ חִיבֵי־א בְּשׁוֹשַׁן בֵּי־נְתָא דְאַתְמַנְיָאוּ עִם עַדְלָאִין דִּירֵי
אַרְעָא, לְמֵן רַבָּא וְעַד זְעִירָא מִשְׁתֵּי־א שִׁבְעָא יוֹמִין בְּדַרְת גִּנַּתָּא
גִּזְאָה דְמֶלֶכָא דְהוּת נְצִיבָא אֵילְנֵין עֲבַדִּין פִּירִין וּבּוֹסְמֵנִין כְּבִישׁוֹן עַד**

4. אין להקשות מדברי הגמ' יב. עה"פ 'והשתיה כדת אין אונס' - כדת של תורה, ומבואר שם שהאוכל בסעודת אחשוורוש היה כשר. וכבר עמד בזה בעל הנתה"מ בפירושו למגילה - 'מגילת סתרים'. וביאר שהיה בסעודה גם אוכל כשר זה היה חלק מהאופן בו ניסה אחשוורוש להכשיל את ישראל, באיצטלא שאינו כופה דבר ומי שירצה לאכול רק כשר יהיה לו את האפשרות.

פְּלִגּוֹתֶהוֹן דְּהַב טַב וְשְׁלִימוֹ בְּאַשְׁלָמוֹת אֲבָן טָבָא וּמְטַלְלִין עַלְוִיהוֹן
בְּרַם מְרַדְכֵי צְדִיקָא וְסִיעֵתִיהָ לֹא הוּוּ תַמּוֹן:

[ובמלאות ימי המשתה האלו, עשה המלך לכל עם בית ישראל
שנמצאו רשעים בשושן הבירה, שנמנו עם הערלים תושבי הארץ,
למן גדול ועד קטן משתה שבעת ימים, בחצר הגינה הפנימית של
המלך, שהיתה נטועה אילנות עושים פרי, בשמים כבושים עד
חציים זהב טוב ומלאו במלואת אבן טוב וסוככים עליהם. אך
מרדכי הצדיק וסיעתו לא היו שם]

התרגום כותב להדיא שהמשתה נעשה עבור עם בית ישראל, ומשמע ממנו שהמשתה היה רק עבורם. מאידך כותב התרגום שנמצאו חייבים על שנמנו עם הערלים דרי הארץ, משמע שהמשתה היה אף לשאר דרי הארץ (כי דוחק לומר שנמנו עם הערלים בדברים אחרים ולא במשתה).

ומסתבר שהביאור בזה, הוא כדברי האוה"ח הנ"ל, שאמנם היו במשתה אף ערלים, אך מטרת המשתה היתה בשביל ישראל, ומה שהוזמנו שאר דרי הארץ הוא בשביל להסוות את העיקר ולגרום לישראל שיבאו מרצונם ויחטאו.

ולפ"ז מבואר שעיקר החטא מה שנהנו מסעודתו של אותו רשע, היה של יהודי שושן שהשתתפו במשתה השני, אך המשתה הראשון לא נועד עבור ישראל (ואף שהשתתפו בו משרי ישראל כמבואר בתרגום א, ג שהם אלו אשר בכו בראותם את כלי המקדש, מ"מ לא נועד משתה זה בשביל להכשיל את ישראל ולא זה היה החטא).

וַיִּבְקְשׁוּ לְשַׁלַּח יָד בַּמֶּלֶךְ אַחְשׁוּרֹשׁ • מה אכפת לו למרדכי שירעילו את אחשורוש?

(אסתר ב, כא) בַּיָּמִים הָהֵם וּמַרְדֳּכָי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ קֶצֶף בְּגַתָּן וַתֵּרֶשׁ שְׁנֵי סְדִיסֵי הַמֶּלֶךְ מִשׁוּמְרֵי הַסֶּף וַיִּבְקְשׁוּ לְשַׁלַּח יָד בַּמֶּלֶךְ אַחְשׁוּרֹשׁ:

האם בגתן ותרש רצו לשלוח יד במלך אחשורוש לבדו? ומדוע ביקשו לעשות זאת?

בַּיָּמִים הָאֵלֶּם, וּמַרְדֳּכָי יוֹשֵׁב בְּסִנְהֶדְרִין דְּתַקִּינַת לִיה אֶסְתֵּר בְּתַרְע מַלְכָּא. וְכַד חֲזוּ תֵרִין דְּבַרְבְּנֵי קְדִין כְּנִסּוּ וְקֶצֶף וְאִמְרוּ דִּין לְדִין, הֲלֵא מַלְכָּתָא בְּפִתְגָם מַלְכָּא בְּעִיא לְסַלְקָא יָתָן וְלֹאֲזַקְמָא יָת מַרְדֳּכָי, לִית דְּבוּתָא לְסַלְקָא תֵרִין קְלוּסְנַתְרִין וְלֹאֲזַקְמָא חַד. בְּכֵן אֲתֵיעֵטוּ בְּלִישְׁנָהוֹן בְּגַתָּן וַתֵּרֶשׁ טְרַסְאֵי תֵרִין דְּבַרְבְּנֵי מַלְכָּא מְנַטְרֵי פְּלִטִידָא, וְאִמְרוּ לְאִשְׁקָאָה סְמָא דְּמוּתָא דְּמִטּוּל לְאֶסְתֵּר מַלְכָּתָא, וְלֹאֲוִשִׁיטָא יָדָא בַּמֶּלֶךְ אַחְשׁוּרֹשׁ לְמַקְטִלִּיה בְּסִיפָא בְּבֵית דְּמוּכִיָּה.

[בימים ההם, ומרדכי יושב בסנהדרין שתקנה לו אסתר בשער המלך, וכאשר ראו שני הסדיסים זאת, נכנסו וקצפו ויאמרו זה לזה, הלא המלכה בדבר המלך רוצה לסלק אותנו ולהקים את מרדכי, אין גדולה לסלק שני פקידים ולהעמיד אחד. אז נועצו בשפתם בגתן ותרש הטרסיים, שני סדיסי המלך שומרי הסף, ויאמרו להשקות סם המות בשביל אסתר המלכה, ולהושיט יד במלך אחשורוש להרוגו בחרב בחדר מטתו].

מבואר בדברי התרגום ב' דברים: א. שבגתן ותרש בקשו להרוג בתחילה את אסתר בסם המות, ואח"כ להרוג בחרב את אחשורוש בחדר מטתו.

ב. סיבת הקצף של בגתן ותרש נבעה מכך שאסתר מינתה את **מרדכי לשבת עם הסנהדרין בשער המלך במקומם של בגתן ותרש**. דבר זה מיישב את הקושיא הנודעת מדוע מרדכי חפץ להציל את אחשורוש ולא הניח לו למות בידיהם של בגתן ותרש, ולהנתבאר מיושב כי השלב הראשון בתכנית היה להרוג את אסתר בסם המות⁵.

הרחבת דברים על מינוי זה זו של אסתר וכדברי ת"י על סיבת קיצפם של בגתן ותרש, מצינו במדרש:

*“א”ר לוי למה קצף בגתן ותרש, אלא כשנכנסה אסתר למלכות אמרה לאחשורוש למה אין אתה עושה כשם שהיו המלכים הראשונים עושים, שהיו מושיבים אדם צדיק יהודי יושב בשער המלך? אמר לה מכירה את יהודי כשר, אמרה לו יש כאן אדם כשר וצדיק ושמו מרדכי. בגתן ותרש היו עומדים בשער וכיון שהעבירים המלך והעמיד את מרדכי תחתיהם, קצפו ואמרו הואיל והעבירנו המלך נלך ונהרגהו **בצינעא**”⁶ (ילקוט שמעוני אסתר ב, כא)*

חידוש זה שמושב הסנהדרין בראשות מרדכי עבר לשער המלך, מאז שנלקחה אסתר לבית אחשורוש, חוזר עליו התרגום בכמה מקומות לאורך המגילה, ולאור זאת מבאר התרגום את כעסו הרב של המן בכל אימת שיצא מבית המלך ופגש במרדכי היושב שם במעמדו כראש הסנהדרין. (ולא כמקובל להבין שמרדכי ישב כעני הרובץ בשער המלך)⁷

וכדאייתא בתרגום על הפסוק (ה, יג) ‘ויצא המן ביום ההוא שמח וטוב לב’: “וכראותו את מרדכי ואת הילדים העוסקים בדברי תורה **בסנהדרין שעשתה להם אסתר בשער המלך**, ומרדכי לא קם ולא זע מלפני הצלמים (שבבגדי המן) ולא פחד ממנו אלא פשט את רגלו הימנית והראה לו שטר מכירה שנמכר לו”... עיי”ש. הרי שמציאות זו שמרדכי יושב בשער סנהדרין ועוסק בתורה הרגיזה מאוד את המן.

5. ומיושב עוד מצד שעל ידי זה יאמרונכל זמו שהיו בגתן ותרש בעי-שמו משנסתלק ובה מרדכי נהרג.
6. אמנם בילקוט שם לא סבר כהתרגום שבגתן ותרש רצו להרוג גם את אסתר, ולכן הקשו שם מדוע מרדכי הציל את אחשורוש ותירצו בכמה אופנים, אמנם להתרגום מיושב שפיר.
7. ראה בפירוש הגר”א (ע”ד הפשט) עה”פ (אסתר ב, יט) “וּבְהִקְבֹּץ בְּתוּלוֹת שְׁנֵית וּמְרָדְכִי יֵשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ”: שאחשורוש נתן לכולם מתנות והנחה למדינות לכבוד מינויה של אסתר, וגם למרדכי שהיה האומן של אסתר היה צריך לעשות לו דבר גדול, ולכן עשה לו המלך שיהיה יושב בשער המלך דהיינו בין שרי המלך. ולפ”ז יתכן לומר גם על דברי התרגום שלכן הסכים אחשורוש לבקשת אסתר שמושב הסנהדרין יהיה בחצרו כמתנה למרדכי על אסתר.
אמנם לדעת האב”ע ורבנו בחיי (בפירושו ששון ושמחה אסתר א, ה) שמרדכי היה שר גדול בבית אחשורוש עוד קודם שבאה לשם אסתר. ומפני זה היה יושב בשער המלך. ומה שנשאר לשבת בשער המלך ולהכעיס את המן במה שלא השתחוה. ולא ביקש מאסתר שתסירהו משער המלך, הוא מפני חק המלכות שכל מי שנתמנה במינוי והוא זז משם דמו בראשו.

וּמְרַדְּכִי יָדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה • הגילוי אליהו שהיה למרדכי

(אסתר ד, א) וּמְרַדְּכִי יָדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה וַיִּקְרַע מְרַדְּכִי אֶת בְּגָדָיו וַיִּלְבַּשׂ שֵׁק וְאֶפֶר וַיֵּצֵא בַתּוֹךְ הָעִיר וַיִּזְעַק וְעָקָה גְדוּלָּה וּמְרָה:

מהו 'כל אשר נעשה'? ומה הרבוותא שמרדכי ידע מכך?

רש"י מפרש שלמרדכי נודע ע"י בעל החלום שהסכימו העליונים לכך: "בעל החלום אמר לו שהסכימו העליונים לכך, לפי שהשתחוו לצלם בימי נבוכדנצר ושנהנו מסעודת אחשורוש".

ובזה מיישב את קושיית המלבי"ם שהקשה מה הרבוותא שלמרדכי נודעה הגזירה הלא היתה מפורסמת לכלל⁸, אולם לרש"י מיושב שלמרדכי נודע שבשמים הסכימו לגזרה זו מכיון שנהנו מסעודתו של אחשורוש.

התרגום מבאר אף הוא בדרכו של רש"י, אך עם תוספת:

וּמְרַדְּכִי יָדַע עַל יְדָא דְאֵלֵיהּ בְּהֵנָּא רַבָּא, יַת כָּל מַה דְּאֵתְעִבְד
בְּשָׁמַי מְדוּמָא, וְזִמָּה דְּאֵתְחִיבּוּ עִמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל לְשִׁתְּיַצָּאָה מִגּוֹ
עֲלָמָא. וְהִיבְמָא דְּאֵתְכַתִּיב וְאֵתְחַתִּיב לְהוֹבְדוּתְהוֹן מִן עֲלוּי אֲדַעָא,
הִיבְדִין אֵתְכַתִּיב וְאֵתְחַתִּיב בְּשָׁמַי מְדוּמָא. עַל עֵיסַק דְּאֵתְהֵנִיא מִן
סְעוּדַתִּיה דְּאַחְשׁוּרוּשׁ דְּשִׁיעָא, בְּדָם חוֹתְמָא הוּהּ חֲתִין מִן טִינָא.
וְשִׁדְר מְרִי עֲלָמָא יַת אֵלֵיהּ בְּהֵנָּא רַבָּא לְחֻזָּא לְמְרַדְּכִי דִיקוּם

8. הנחה זו שהגזירה היתה ברורה שמטרתה להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, אינה מוסכמת על כל המפרשים. ראה בפירוש 'יוסף לקח' שביאר בהרחבה כמה וכמה תחכומים שעשה המן באופן שליחת האגרות כדי שלא יהיה ברור בדיוק שכוונתו להשמיד את היהודים. והטעם שלא פרסם זאת בגלוי הוא כדי שלא יידעו מכך היהודים ויעשו השתדלויות להינצל. גם חשש מפני אסתר שהיתה אומנת אצל מרדכי וחשש שתנסה להשפיע על אחשורוש. ולכן מבואר בתרגום שמרדכי ידע את תוכן הגזירה מפי אליהו כהנא רבא, כי מבלי זה הגזרה לא היתה ברורה דיה, והדבר הראשון שעשה מרדכי הוא להקים קול זעקה להודיע את גזרתו של המן ולפרסמה, ודאג שתדע מכך אסתר כדי שתשתדל לבטל את הגזירה אצל אחשורוש.

וַיִּצְלֵי קָדָם מְרִי עֲלָמָא עַל עֲמִיָּה, וְכַד יָדַע מְרַדְכִי בְּזַע יַת לְבוּשׁוֹי
וְאַלְבֵּשׁ לְבוּשָׂא דְשִׁק עַל בְּסָרְיָה, וְשׂוּי קִיטְמָא עַל רִישִׁיָּה וְקָבַל
קַבְלָתָא רַבְתָּא, וּבְכָא בְּמַרְדּוֹת נַפְשָׂא בְּקַל עֲצָב:

[ומרדכי ידע על ידי אליהו הכהן הגדול, את כל אשר נעשה בשמי מדום,
ומה שנתחייבו עם בית ישראל להכרת מן העולם, ואיך שנכתב ונחתם
לאבדם מעל הארץ. איך שנכתב ונחתם בשמי מדום על ענין שנהנו
מסעודתו של אחשורוש הרשע, אך החותם היה חותם מטיט. ושלה רבון
העולם את אליהו הכהן הגדול להגיד למרדכי שיקום ויתפלל לפני רבון
העולם על עמו. וכאשר ידע מרדכי קדע את לבושו ולבש שק על בשרו
וישם אפר על ראשו ויזעק זעקה גדולה ובכה במד נפשו ובקול עצוב.]

בתרגום מבואר שלמרדכי נודע דבר הגזירה על ידי אליהו כהנא רבא (המוזכר בת"י בכמה מקומות). ותוכן הודעתו של אליהו לא היתה רק עצם הגזרה שהסכימו עליה בעליונים, אלא באיזה צורה נקבעה הגזרה - חותם של טיט הניתן עדיין לשנותו. וכמו שאמרו בגמ' ובמדרש רבה (פרשה ט אות ד):

*"בְּאוֹתָהּ שְׁעָה נָטַל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹתָן אֲגָרוֹת שְׁגָזַר עֲלֵיהֶם
שְׁהִי חַתוּמוֹת בְּחוֹתֶם שֶׁל טִיט, וְקָרְעֵם, וְהַפִּיל עַל אַחְשׁוּרוֹשׁ בְּהֶלֶה
בְּאוֹתוֹ לִילָה, הִדָּא הוּא דְכָתִיב: בְּלִילָה הֵהוּא וְגו'."*

ולא זו בלבד, אלא הקב"ה שלח את אליהו הנביא לומר למרדכי שיקום ויתפלל לפני ה' על עמו.

כלומר דרך הפעולה הנצרכת לביטול הגזירה נודעה למרדכי על ידי אליהו הנביא - שלוחו של הקב"ה, ובזה מיושבת הקושיא הנודעת של רבי אלחנן וסרמן הי"ד (דוגמטות לביאור אגדות ע"ד הפשט בסוף ספר קובץ הערות סימן י" אות ח') מדוע בגזרת המן לא נלחמו ישראל על נפשם כמו בחנוכה, ולהנ"ל מיושב מכיון שלמרדכי היה גלוי ברור מה סיבת הגזירה ושהגזירה יכולה להשתנות ומה שצריכים לעשות הוא תפילה.

אֲשֶׁר לֹא יִקְרָא אַחַת דָּתוֹ לְהַמִּית • הַמֶּן שֶׁלֹּט שֶׁלֹּטוֹן

מוחלט בכל עניניו של אחשורוש!

(אסתר ד, יא) כָּל עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ וְעַם מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ יֹדְעִים אֲשֶׁר כָּל אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יָבוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ אֶל הַחֲצַר הַפְּנִימִית אֲשֶׁר לֹא יִקְרָא אַחַת דָּתוֹ לְהַמִּית לְבַד מֵאֲשֶׁר יוֹשִׁיט לוֹ הַמֶּלֶךְ אֶת שַׂרְבִיט הַזֶּהב וְחִיָּה וְאֲנִי לֹא נִקְרָאתִי לְבוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ זֶה שְׁלוֹשִׁים יוֹם:

מה היתה מטרת החוק המשונה שאף המלכה איננה רשאית לבוא אל המלך מבלי שתקרא, ואם תבוא אחת דתה להמית? ומי חוקק חוק זה?

בתרגום מתבאר הדבר:

וְשׁוֹיֵאת אֶסְתֵּר מְלִין בְּפִי הַתֵּךְ וְאִמְרַת לִיהּ כִּדְנָא תִימַד לְמַרְדְּכַי, הֲלֵא הַמֶּן דְּשִׁיעָא גִזֵּר עַל מִימַד אַחְשׁוּרׁוּשׁ דְּלֵא לְמִיעֵל לְזוֹת מְלָכָא לְדַדְתָּא גּוֹאֵה בְּלֵא דְשׁוֹ, וּבְעֵן כָּל עֲבָדֵי מְלָכָא וְעַמִּין דְּדִירִין בְּפִלְכֵי מְלָכָא יֹדְעִין, דִּי כָּל גְּבַר וְאִנְתָּתָא דִּי יַעֲוִל לְזוֹת מְלָכָא לְדַדְתָּא גּוֹאֵה דִּי לֹא מִתְקַדֵּי עַל פּוֹמִיָּה דְהַמֶּן, חֲדָא הִיא גְזִירַת דִּינִיהּ לְמַמַּת, לְבַד מִמֶּן דִּי יוֹשִׁיט לִיהּ מְלָכָא יֵת תְּגַדָּא דְדִּהֲבָא וִיחִי. וְאִנָּא לֹא אֶתְקַרֵּיתִי לְמִיעֵל לְזוֹת מְלָכָא דִּין זְמַן תְּלַתִּין יוֹמִין:

[ותשם אסתר דברים בפי התך ותאמר לו, כה תאמר למרדכי, הלא המן הרשע גזר על דבר אחשורוש שלא לבוא אל המלך אל החצר הפנימית בלי רשות. וכעת כל עבדי המלך והעמים הדרים במדינות המלך יודעים אשר כל איש ואישה אשר יבוא אל המלך אל החצר הפנימית אשר לא נקרא על פיו של המן, אחת היא גזרת דינו למות, לבד ממי אשר יושיט לו המלך את הזהב וחייה. ואני לא נקראתי לבוא אל המלך זה שלושים יום.]

בתרגום מבואר שחוק משונה זה נעשה בגזרת **המן** - 'על פיו של אחשורוש'. עוד מבואר שתוכן החוק היה שמי שיכנס אל המלך אל החצר הפנימית **מבלי שיקרא על ידי המן**, כלומר המן הצליח לשכנע את אחשורוש לחוקק חוק זה, שמטרתו ברורה - שליטה מוחלטת של המן בכל הנכנסים ובאים לדבר עם אחשורוש.

שליטה זו נצרכה להמן בשביל שלא יעיז מאן דהוא לשכנע את המלך כנגד גזרותיו, ואחשורוש משום מה התפתה לחוקק חוק זה.

מענין הדבר שאסתר הבינה שאף שהיא המלכה לא תוכל לבוא אל המלך בדרך המקובלת לתאם הגעתה עם המן, שכנראה היה מתנגד מסיבה פשוטה והיא הקשר בין אסתר למרדכי - שונאו של המן, אשר היה גלוי לכל, והיה לצינים בעיני המן, וכמתואר בתרגום לעיל (אסתר ב, כא) שאסתר התקינה למרדכי סנהדרין בשער המלך, והבינה אסתר שהדרך היחידה לבוא אל המלך היא להיכנס בלי רשות ולהינצל על ידי הושטת השרביט.

וכך מבואר גם בפירוש 'יוסף לקח' (אסתר ה, יד) שהמן חשש מאוד שאסתר שהיתה אומנת אצל מרדכי (עוד קודם שידע מכך שהיא יהודיה) תפעל לביטול הגזירה. ולכך היה פשוט שהמן לא יאפשר לה לבוא אל המלך.

המן הרג את דניאל

על שליטתו של המן בנעשה בחצר הארמון, ועל חשדנותו של המן באסתר, נוכל ללמוד גם ממה שמבואר בתרגום (בפסוק הבא - יב) שהמן הבחין ב'התך' - הוא דניאל, אשר העביר מסרים ממרדכי לאסתר, ותיכף הרג אותו. ולכך נאמר 'ויגידו למרדכי' בלשון רבים, כי מכאן ואילך המלאכים העבירו את הדברים בין מרדכי לאסתר, כי דניאל נהרג על ידי המן:

וְכִד חֲזָא הַמֶּן דְּשִׁיעָא ית הַתֶּךְ דְּשִׁמְיָה דְּנִיָּאֵל, אֶעִיל וְנִפֵּק לְזוֹת אֶסְתֵּר, וְתִקִּיף דִּוְגִזְיָה בֵּיהּ וְקִטְלִיהּ. וְאַזְדַּמְנוּ תַּמָּן מִיכָאֵל וְגַבְרִיאֵל מְלָאכְיָא וְחִזְיָאוּ לְמַרְדֵּכִי ית פְּתַגְמֵי אֶסְתֵּר:

[וכאשר ראה המן הרשע את התך, אשר שמו דניאל, בא ויוצא אל אסתר, גברה חמתו בו ויהרגהו, נזדמנו שם מיכאל וגבריאל המלאכים, ויגידו למרדכי את דברי אסתר]

עוד מבואר בתרגום (להלן פרק ה' פסוק יא) שהמן שיבץ את בניו בתפקידים רבים וחשובים בבית המלך: עשרת בני המן היו שרי מחוזות: 'פּוֹלְמֶרְכִין עַל פְּלִכְיָא'. ובן נוסף שהיה להמן היה נקרא 'שמש' סופר המלך. כ הרבה המן את אחיזתו בבית אחשורוש והיה מעורב בכל מה שמתרחש.

יַעֲשׂוּ עֵץ גְּבִיָּה חֲמֻשִׁים אִמָּה • מדוע יעצה זרש להרוג את

מרדכי דווקא בצורה זו?

(אסתר ה, יד) וְתֹאמַר לוֹ זָרֵשׁ אֲשֶׁתוֹ וְכָל אַהֲבָיו יַעֲשׂוּ עֵץ גְּבִיָּה חֲמֻשִׁים אִמָּה וּבִבְקָר אָמַר לְמֶלֶךְ וַיִּתְּלוּ אֶת מַרְדֳּכָי עָלָיו וּבָא עִם הַמֶּלֶךְ אֶל הַמִּשְׁתָּה שְׂמִיחַ וַיִּיטֵב הַדָּבָר לְפָנָי הַמֶּן וַיַּעֲשׂוּ הָעֵץ:

מה החידוש הטמון בעצת זרש, וכי המן הוצרך לעצה זו שיהרוג את שונאו? ומדוע הציעה זרש דווקא מיתה זו?

בתרגום מתבאר הדבר:

וְאִמְרַת לִיה זָרֵשׁ אֲנִתְתִּיה וְכָל רְחִימוֹי, אִין שְׁפִיר בְּעֵינְךָ נִימַד קְדָמְךָ מִלְתָּא חֲדָא מַה דְּנַעֲבִיד לִיה לְמַרְדֳּכָי יְהוּדָאָה, אִם הוּא חַד מִן צְדִיקָיָא דְאַתְבָּרִיאָו בְּעֶלְמָא.

אין בְּחֲדָבָא נִקְטוּל יְתִיה בְּבַד אֲתַהֲפִךְ חֲדָבָא וְתַתְרַמִּי עֲלֵנָא. גִּיהַב יְתִיה לְדִגּוּמָא, בְּבַד רְגַס דּוּד גְּלוּת פְּלִשְׁתָּאָה. וְאִם בְּתַרְא דְנַחֲשָׂא נְרַמִּי יְתִיה, בְּבַד בּוּזְעִיה מְנַשָּׁה וְנַפְק מְנִיָּה. גְּזֻדֻק יְתִיה לִימָא דְבָא, בְּבַד בּוּזְעוּנִיה בְּנִי יִשְׂרָאֵל וְעַבְדוֹ בְּגוּת. נְרַמִּי יְתִיה לְגוֹ אֲתוֹן נוּדָא יְקִידָתָא, בְּבַד דְּעַקְדוּחֵי חֲנַנְיָה מִישָׂאֵל וְעַזְרִיָּה וְנַפְקוּ מִן גּוּיָה.

גַּתְרָמִי יִתִּיה לְגֹב אַרְיֹתָא, כְּבַר לֹא חֲבִילוֹ אַרְיֹתָא בְּדַנְיָאֵל כַּד חִי.
 גַּתְרָמִי יִתִּיה קְדָם כְּלָבִין, כְּבַר אֶסְתַּתְתָּם פּוּם כְּלָבִין בְּאַרְעָא דְּמַצְדִּים
 עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. לְמַדְבְּרָא נְגָלִי יִתִּיה, כְּבַר בְּמַדְבְּרָא נְפִישׁוֹ וּסְגִיאוֹ.
 מַה עוֹד קְטָלָא נְקֻטוֹל יִתִּיה וְהִידָא מִיתָא תַתְעַבְדַּד לִיה, גַּתְרָמִי יִתִּיה
 לְבֵית אַסִּירִי, כְּבַר מִן בֵּית אַסִּירִי אֲמַלִּיכוּ לְיוֹסֵף. סְכִין אֶסְבִּינָא גַּתְרָמִי
 עַל צְוֹאֲרֵיהּ, כְּבַר הִוָּה אַתְחַפְכַּת סְכִין אֶסְבִּינָא מֵעַלְיֵי דְיֶצְחָק. עֵינֵיה נְעוּד
 וְנִשְׁבּוֹק יִתִּיה, יְקַטֵּל בְּנָא כְּמָא דְקַטֵּל שְׁמִשׁוֹן.

פּוֹדְעָנוּתִיה דְּגַבְרָא הָדִין לֹא יִדְעִינָן מַה נְעַבִּיד. אֵלָא צְלִיבָא רַבָּא
 אַתְעַבְדַּד לִיה, וְעַל בְּבָא דְבֵייתִיה דְּמִיה יִשְׁתַּפֵּךְ, קוֹמְתִיה תַּתְרָמִי
 עַל צְלִיבָא, וְיַחְזוֹן יִתִּיה כֹּל יְהוּדָאֵי וְכֹל חֲבֵרָאֵי וְדַחִימוֹי...

[ותאמר לו זרש אשתו וכל אוהביו, אם טוב בעיניך נאמר לפניך דבר אחד, מה שנעשה לו למרדכי היהודי - אם הוא אחד מן הצדיקים שנבראו בעולם. אם נהרוג אותו בחרב כבד יתהפך החרב ותבוא עלינו. ניתן אותו לדגימה, כבד דגם דוד לגלית הפלשתני. ואם ביזרה נחושת נשים אותו, כבד התכו מנשה ויצא ממנו. נזדקק אותו לים הגדול, כבד קרעוהו בני ישראל ועברו בתוכו. נשים אותו לתוך כבשן האש, כבד עקרוהו חנניה מישאל ועזריה ויצאו מתוכו. נשליך אותו לגוב האריות, כבד לא הבלו האריות בדניאל כשחי. נשליך אותו לפני כלבים, כבד נסתם פי הכלבים בארץ מצרים לבני ישראל. נגלה אותו (לגלות), כבד במדבר פרו זרבו. ומה עוד מיתה נמית אותו ואיזו מיתה תיעשה לו. נשליך אותו לבית האסורים, כבד מבית האסורים המליכו את יוסף. סכין נשים על צווארו, כבד הורד סכין מעל יצחק. עיניו נעווד ונניח אותו, יהרוג בנו כמו שהרג שמשון. פודענותו של האיש הזה איננו יודעים מה נעשה. אלא תליה גדולה תעשה לו, ועל דלת ביתו דמו ישפך⁹, גופו תושם על תליה, ויראו אותו כל היהודים וכל חבריו ואהביו...]

9. משמע שיהרגוהו על דלת ביתו, ואח"כ יתלוהו על העץ כשהוא מת.

מבואר בתרגום¹⁰ שזרש התחכמה מאוד בעצתה והבינה שאין שום טעם לנסות להרוג את מרדכי בדרך פשוטה, כי מרדכי הוא 'אחד מן הצדיקים שנבראו בעולם'. ולא זו בלבד אלא היה ידוע לזרש כל ההיסטוריה של הניסים שנעשו לישראל ולצדיקהם, והבינה שבכל אלו הדרכים שניצלו מהם אבותיו של מרדכי, אין טעם לנסות להורגו, היות ומרדכי 'מוגן' ע"י הקב"ה שכבר הגין על רועי ישראל בכל הדורות ממיתות ורדיפות כאלו.

דבר זה מיישב פליאה עצומה מדוע המתין המן מלהרוג את מרדכי עד שיעצה לו זרש, מדוע לא הרג את מרדכי בחמתו כמו שעשה לכל מי שחפץ להורגו¹¹. אך להנתבאר מיושב שהמן הבין (את מה שהבינה זרש אשתו) שאין שום טעם אפילו לנסות להרוג את מרדכי בדרכים קלות וצריך עצה גדולה כיצד להתפטר ממרדכי.

וכאן הגיעה עצתה של זרש, וסברתה המשונה שהתיישרה היטב על לבו של המן, והיא למצוא מיתה משונה שעדיין לא ניצל ממנה שום יהודי לאורך ההיסטוריה וממיתה זו כביכול - מרדכי אינו מוגן.

המן ייחס גאונות רבה לעצתה של זרש, האמנם?

סוג סברא זו אמנם מוכרת לנו מסברתו של טיטוס, בעת ששב מחורבן הבית לרומא - בים, ועמד עליו נכשול שאיים לטובעו (גיטין מו:), והכיר בכך שבכוח הקב"ה להטביעו בים, אך סבר שכביכול לא יצליח לנצחו ביבשה.

אלא שעדיין דבר זה תמוה טובא כיצד ניתן להכיר ברשימה כה ארוכה של ניסים שעשה ה' לרועי ישראל, ולא להבין את היסוד הפשוט שהקב"ה "כל - יכול"? הלא נתון זה שמרדכי הוא המשך החוליה של רועי ישראל שניצלו מצרפוני שונאיהם בכל דור ודור היה ברור להמן וזרש, וכיצד השתבשו לחשוב שמ'עץ גבוה חמישים אמה' הוא לא ינצל?

עד כדי כך שבהמשך התרגום על פסוק זה מבואר בהרחבה על שמחתו העצומה של המן ובניו מהעצה של זרש, ונאמר שם שהמן לא הלך לישון באותו לילה, והוא ובניו היו שמחים וצוהלים, וזרש מנגנת בכינור וכו' שמדברים אלו למדנו שלהבנתם היה כאן 'עצה גאונית' ולא סתם איזה רעיון מרושע באיזה מיתה להרוג את השונא. ואיולת זו תמוהה היא.

10. וכ"ה במדרש רבה כאן.

11. כדוגמת מה שמבואר בתרגום (ד, יב) שהמן הרג את דניאל - הוא 'התך', שהיה הסריס שהעביר את דברי אסתר למרדכי. מכיון שראה שהוא מדבר עם אסתר.

כל ישועה שעושה הקב"ה לצדיקים פותחת שערים לדורות הבאים להינצל מאותו ענין

ביאור נפלא על ענין זה ראיתי בהקדמה לספר 'מאורות השולחן' על הלכות הלוואה וז"ל:

"והענין מתבאר עפ"י הא דאיתא בספה"ק על הפסוק בישעיה (יב - ג) 'ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה', דכל ישועה שעשה הקב"ה לצדיקים שלא כדרך הטבע, צינורות אותה הישועה נשארים פתוחים לעולם, ולכך אם עם ישראל סובל מאותה צרה, ישועה תעמוד להם דרך אותם צינורות ויושעו לטובה, והיינו שכשהקב"ה מושיע את עמו אין אותה ישועה רק לשעתה אלא ג"כ לעולמי עד, וכמו מעיין שהוא מוסיף והולך ומתחדש כל הזמן, כך גם הישועות אחר שבראם הקב"ה מוכנות ועומדות לבנ"י להושיעם מצרות הבאות.

ועפ"י יסוד זה ביאר ה'תנובות ברוך' את הגמרא (יומא כט.): 'למנצח על אילת השחר' (תהילים כב), אמר רב אסי למה נמשלה אסתר לשחר, לומר לך מה שחר סוף כל הלילה אף אסתר סוף כל הנסים. ולכאורה קשה מדוע הקב"ה לא יעשה עוד נסים אחר שסובלים כ"כ מאומות העולם, וכי לא אומרים בכל תפילה מודים אנחנו לך וכו' 'על ניסך שבכל יום עמנו, דהיינו שהקב"ה עושה לנו נסים בכל יום, ועפ"י הנ"ל א"ש דהיה חסר נס אחד בכדי שישראל יוושעו מכל צרה לעתיד לבוא, ואותו הנס קרה בימי אסתר שע"י נתלה המן והייתה ישועה גדולה כ"כ לישראל עד שנקבע לדורות, ומאז נסתיימו כל הניסים שיצטרכו עם ישראל בכדי להיושע מכל צרה עד ביאת משיח צדקנו בבי"א.

ועתה מובן מדוע השתמשה זרש בתשובתה בלשון של "אם מזרע היהודים מרדכי", והיינו שהלא פשוט שלא הסתפקו אם מרדכי היה יהודי כי הרי הוא היה גדול הדור, והרי הוא גם הודיע להם שהיה יהודי, אלא דהזהירו את המן שאם מרדכי הוא מזרע אותם יהודים שהזריע להם הקב"ה נסים גלויים, אז הישועה תועיל ג"כ לדורות הבאים, וזהו שהבטיחוהו "נפול תפול לפניו", והשני לשונות של נפילה מורה על נפילת המן ועל נפילות כל שונאי ישראל לעתיד, ולפי"ז מתבאר שפיר הא דאמרינן בתפילה "זורע צדקות מצמיח ישועות"¹².

12. עיי"ש שהוסיף לפ"ז ביאור נפלא בשמחת הפורים: "ולפי הנ"ל מובן מדוע חז"ל הדגישו כ"כ על חיוב שמחה בפורים, והיינו דעד עתה היה בכוח האומות להרע לישראל כי היה עדיין חסר נס אחד, ואחר שקרה הנס של פורים שמחו על הצלתם והצלת כל הדורות הבאים, כי מעתה יוכלו להיושע ע"י נס של פורים. וזהו דאמרינן בשושנת יעקב "תשועתם היית לנצח ותקוותם לכל דור ודור", והיינו שהנס של פורים ג"כ עתיד לפעול ישועות לנצח נצחים, ולכן כל דור סובל מהאומות הצרים אותם יש להם תקווה שהקב"ה יושיע אותם ע"י הנס של פורים.

מדוע עץ גבוה חמישים אמה דייקא?

יש להוסיף לביאור זה את מה שמובא במדרש מדוע יעצו לתלות את מרדכי על עץ גבוה חמישים אמה דייקא, מה ראו במספר זה. ומבואר במדרש (מובא בפירוש רבנו יוסף נחמיאש - אסתר ו, יד) שיועצי המן ידעו הטעם שב'תהלה לדוד' שחיבר דוד המלך, יש את כל האלפא ביתא, ונחסר רק האות נו"ן. מפני שדוד פחד מאות זו מפני הכתוב (עמוס ה, ב) 'נפלה ולא תוסיף קום'. לכך יעצו לעשות עץ גבוה נ' אמה דייקא. וכותב על כך רבי יוסף נחמיאש: "והם לא הביטו שאמר דוד 'סומך ה' לכל הנופלים' (תהלים קמה, יד).

יועציו של המן הבינו את טעותם כבר במאורע הראשון שאירע

בדרך זו הולך התרגום גם לאחר מפלת המן. ומפרש את דברי זרש להמן לאחר שנצטווה על ידי אחשורוש לקחת את מרדכי על הסוס (ו, יג): "אם מזרע היהודים מרדכי אשר החילות לנפול לפניו":

וְאֶשְׁתֵּי הַמֶּן לְזָרֵשׁ אֲנִתְתִּיהּ וְלִכְלֵ דְחִימוּי יַת כָּל דִּי עֲרֵעִיהּ,
וְאִמְרוּ לִיהּ חֲבִימוּ וְזָרֵשׁ אֲנִתְתִּיהּ, אִין מְזַדְעָא דְצְדִיקָא מְרַדְכִי
דְשְׂרִיתָא לְמִפְּלָ קְדָמוּי, הִיכְמָא דִּי נְפִלוּ מְלַכְיָא קְדָם אַבְרָהָם
בְּמִישַׁד חֲקִלְיָא, אַבְימֶלֶךְ קְדָם יִצְחָק. וְיַעֲקֹב נִצַּח מְלָאכְאָ. וְעַל יְדוּי
דְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן טְבַעוּ פְּדַעַה וְכָל מִשְׁדִּיתִיהּ בְּיֹמָא דְסוּף. וְכָל מְלַכְיָא
וְשְׁלֹטֹנָיָא דְאַבְאִישׁוּ לְהוֹן מְסַר יַתְהוֹן אֱלֹהֵהוֹן בִּידִיהוֹן, וְאַף אֲנִתְ
לֹא תִיכּוֹל לְאַבְאֶשָׁא לִיהּ, אַדּוּם מִפְּל תִּפּוֹל קְדָמוּי:

[ויספר המן לזרש אשתו ולכל אוהביו את כל אשר קרהו ואמרו לו חבמיו
זרש אשתו, אם מזרע צדיקים מרדכי, שהתחלת לנפול לפניו, כמו שנפלו
המלכים לפני אברהם במישוד השדות, אבימלך לפני יצחק. ויעקב ניצח
את המלאך. ועל ידי משה ואהרון טבעו פדעה וכל מחנותיו בים סוף. וכל
המלכים והשלטונים שהדעו להם מסר אותם אלוקיהם בידיהם, ואף אתה
לא תוכל להדע לו, כי נפול תיפול לפניו].

גם כאן מבואר שזרש ויועצי המן ידעו והבינו את דרכי הנהגת ה' עם עמו לאורך כל ההיסטוריה, ולא הוצרכו לראות את המן תלוי על העץ כדי להבין את טעותם במה שחשבו שיוכלו למרדכי באמצעות מיתתו חדשה שלא נגזרה על אבותיו, אלא כבר מהמאורע הראשון שאירע, הבינו את השתלשלות הדברים מכאן ואילך, ואמרו להמן בצורה ברורה: 'כי נפול תיפול לפניו'. כי אם הקב"ה החליט להצילו הרי שכל הצינורות יפתחו עבורו ולא יהיה שום אופן להמית אותו.

נְדָדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ • אחשורוש ראה בחזינו דמות איש שהזהירו מפני המן הרוצה להורגו ולמלוך תחתיו

(אסתר ז, א) בַּלִּילָה הַהוּא נְדָדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר לְהָבִיא אֶת
סֵפֶר הַזְכָּרֹנוֹת דְּבָרֵי הַיָּמִים וַיְהִיו נִקְדָּאִים לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ:

מדוע נדדה שנתו של אחשורוש?

בחז"ל איתא שהיו לאחשורוש חששות מכך שאסתר הזמינה את המן למשתה איתו. כמבואר ברש"י (אסתר ה, ד): "רבותינו אמרו טעמים הרבה בדבר מה ראתה אסתר שזימנה את המן, כדי לקנאו במלך ובשרים שהמלך יחשוב שהוא חשוק אליה ויהרגנו, ועוד טעמים הרבה".

ואיתא בחז"ל שאחשורוש ואמר לעצמו שאין זה יתכן שחורשים עליו רעה ואין מי שיגיד לו זאת, ותלה זאת במה שאולי מישהו עשה לו טובה ולא גמל לו על כך, ולכן ביקש שיקריאו לו בספר הזכרונות וכו'.

בתרגום על פסוק זה מרחיב על הסיבה שנדדה שנת המלך, לדבריו מיכאל רב חיליה ד' ישראל' עמד מעל ראשו ונדד את שנתו מעיניו כל הלילה. ובדבריו מתבאר שמלבד חששותיו ודאגותיו של אחשורוש, ראה בחלומו כמין חזיון שהפחידו מפניו של המן:

...וְהוּא מִסְתַּבֵּל מִלְכָּא וְחַזִּי כְּדְמוּת גְּבַר, עֲנִי וְאֹמֵר לִיה לְמִלְכָּא,
הָמֵן בְּעֵי דְנִקְטְלָהּ וְנִמְלִיךְ יִתִּיה חֲלוּפָהּ, וְהָא מְקַדִּים בְּצַפְרָא וּבְעֵי

לְמִשְׁאֵל מִנֶּגֶד גְּבֵרָא דְפִדְקָךְ מִן מוֹתָא זְבַעֵי לְמִקְטְלֵיהּ. אֵלָא אָמַד
 לִיהּ לְהִמָּן מַה לְמַעְבַּד לְגְבֵרָא דְמִלְכָא צְבִי בִיקְדִיָּה, וְתַחֲזִי דְלֹא
 שְׂאֵל מִנֶּגֶד אֵלָא לְבוֹשִׁין דְמִלְכָא וּבְתֵרָא דְמִלְכוּתָא וְסוֹסֵיָא דִּי
 דְכִיב עֲלוֹי מִלְכָּא:

[וזהיה צופה המלך ודואה בדמות איש, ענה ואמד למלך: המן מבקש
 להמיתך וימליכו אותנו במקומך, והנהו משכים בבוקר ודוצה לשאול
 ממך האיש שפדה אותך ממות ומבקש להמיתו, אלא אמוד לו להמן,
 מה לעשות לאיש אשר המלך חפץ ביקרו, ותראה שלא שאל ממך אלא
 לבוש המלך וכתר מלכות וסוס אשר רכב עליו המלך]

החזיון התקיים כמתואר במגילה ואחשורוש הבין שחלומו אינו חלום תעתועועים אלא יש
 בו מן האמת.

יש לצרף לכך את המבואר בתרגום עה"פ (אסתר ז.ו.) 'ותאמר אסתר איש צר ואויב המן הרע
 הזה'. ולדבריו אף אסתר אמרה לאחשורוש את אותם הדברים ששמע בחזיונו, שהמן מבקש
 להורגו ולרשת את מלכותו:

...וְאִמְרַת גְּבֵרָא מְעִיקָא זְבַעֵל דְכָבָא דְבַעָא לְמִקְטְלֵךְ בְּרִמְשָׁא
 בְּבֵית דְמִכָּךְ, וְיִזְמָא דִּין בַּעָא לְמִלְבַּשׁ אֶסְטֵלָא דְמִלְכוּתָא וְלְמִדְכָּב
 עַל סוֹסָא דִּי לָךְ וְלְאַחַתָּא מְנִיכָא דְדַחְבָּא עַל רִישִׁיָּה וְלְמִדְדָּא בָךְ,
 וְלְמַסַּב מִנֶּגֶד מִלְכוּתָא וְאַתְתַּקַּפַּת מְלִתָּא מִן שְׂמִיָּא וְאַתְעַבִּיד הַהוּא
 יְקָדָא לְמִדְדְכִי צְדִיקָא...

[ותאמד האיש הצר ואויב שרצה להורגך בערב בחדר מטתך, ויום זה
 רצה ללבוש בגד המלכות ולרכוב על הסוס שלך, ולשים כתך זהב על
 ראשו, ולמרוד בך ולקחת ממך את המלכות ונתגלגל הדבר משמים
 ונעשה הכבוד ההוא למרדכי הצדיק...]

לאור דברים אלה אין כל כך פלא מדוע מיהר אחשורוש לתלות את המן על העץ, כעצת
 חרבונה.

וְעִשָּׂה בֶן לְמַרְדְּכַי הַיְהוּדִי הַיּוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ •

המן העדיף למות מאשר להרכיב את מרדכי על הסוס

(אסתר ו, י) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהֵמָּן מֵהָר קַח אֶת הַלְבוּשׁ וְאֶת הַסּוּס
כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ וְעִשָּׂה בֶן לְמַרְדְּכַי הַיְהוּדִי הַיּוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ אֵל
תַּפְּל דְּבַר מִכָּל אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:

עד כמה היה קשה להמן ציווי המלך לקחת את מרדכי ולהרכיבו על הסוס?

בתרגום מתבאר שהמן התבטא בענין:

וַיֹּאמֶר מַלְכָּא לְהֵמָּן אוּחִי, סַב יַת לְבוּשׁ אַדְגֻּנָּא וַיַּת סוּסִיא כְּמָא דִּי
מְלִילְתָּא וְעַבְד בֶּן לְמַרְדְּכַי יְהוּדָאָה. אָמַר לִיה הֵמָּן לְאִידִין מְרַדְּכַי,
אֲתִיב לִיה מַלְכָּא לְמַרְדְּכַי יְהוּדָאָה. אָמַר לִיה הֵמָּן סְגִיאִין מְרַדְּכַי
יְהוּדָאִי אִית בְּשׁוּשָׁן. אֲתִיב לִיה מַלְכָּא לְהוּא דְסַדְרַת אֶסְתֵּר לִיה
סְנַהֲדִין בְּתַרְע פְּלִטְרִין דְּמַלְכָּא, אָמַר לִיה הֵמָּן בְּבַעַז מְנַךְ קְטוּל
יַתִּי וְלֹא תַגְזוּר עָלַי בְּפִתְגָמָא הַדִּין, אָמַר לִיה מַלְכָּא אוּחִי וְלֹא
תִּמְנַע מִדְּעַם מִן כָּל מַה דְּמִלְיִלְתָּא:

[ויאמר המלך להמן מהר קח את לבוש האדגמן ואת הסוס כאשר דברת,
ועשה בן למרדכי היהודי. אמר לו המן לאיזה מרדכי. השיב לו המלך:
למרדכי היהודי. אמר לו המן רבים מרדכי יהודים יש בשושן. השיב לו
המלך לה הוא אשר סדרה לו אסתר סנהדרין בשער ארמון המלך. אמר
לו המן: בבקשה הרג אותי ולא תגזור עלי כדבר הזה. אמר לו המלך:
מהר ולא תמנע דבר מכל אשר דברת]

בתרגום מבואר שהמן בתחילה ניסה להתחמק, אך משראה שהמלך נחוש בענין זה, התבטא שטוב מותו מחייו. ראה בתרגום שני באריכות כל הדין ודברים שהיה בין המן לאחשורוש אודות ציווי זה ומשמעותו - ביטול הגזירה להשמיד להרוג ולאבד את כל עם מרדכי.